

a tanulók itt oly sokszor s oly sokoldalúan szerepelnek, hogy hamarosan kialakul a tanuló általános képe: Megtehetjük azt is, hogy egyes felelésre szoruló, s előzőleg kiszemelt tanulókat gyakrabban szólítunk fel, s így utólag osztályozhatjuk. Végül kitűnő alkalmat nyújt a tanultak összefoglaló számonkérésére az ismétlő óra, melyben egy elvégzett didaktikai egységet foglalunk össze különböző szempontok szerint. Az ismétlő órának olyan a technikája, hogy a tanár irányítása mellett a tanulók önállóan dolgoznak, miközben a tanár nyugodtan osztályozhat. Ha ehhez hozzávesszük az írásbeli dolgozatok minősítését, akkor elég tárgyilagosan ítélniük meg a tanuló képességeit. —

Jármai Vilmos.

Történelem.

A XI. század magyar történelmi eseményeinek összefoglalása.

Tanítás a polgári fiúiskola III. osztályában.

(2 óra.)

Vázlat.

I. Előkészítés.

1. *Érdekkeltés.* A Szt. István év. A szt. ereklye városunkban.

2. *Célkitűzés.* A XI. század történelmi eseményeinek összefoglalása.

II. Tárgyalás.

A XI. század magyar királyainak sorrendje. A század jellemző eseményeinek megállapítása. A század magyar és külföldi egyidejű eseményeink felújítása. Területi és népesedési változások. Kül- és belharcok szomorú következményei. Gazdasági helyzet.

III. Begyakorlás.

A XI. század kortáblájának összeállítása.

Tanítás.

1. *Érdekkeltés.* Milyen nagyjelentőségű történelmi fordulót ünnepeltünk ebben az esztendőben, B.? (Szt. István, az első magyar király halálának 900 éves fordulóját. Ez alkalommal az egész művelt világ felfigyelt megcsonkított hazánkra. A nagy érdeklődés a május havi eucharisztikus nagygyűlésen érte el tetőfokát, amidőn a világ minden részéből sok-sok ezer ide-

gen jött el Szt. István országának gyönyörű fővárosába.) Benünket, szegedieket, közelebből is érintett Szt. királyunk dicső emlékezete. Hogyan, P.? (Június 26-án városunkba is ellátogatott a szt. jobbot hordozó aranyvonat s mi is felemelő egyházi és hazafias ünnep keretében áldoztunk szt. királyunk emlékének.) Milyen nagy örömmel esett össze a Szt. István év befejezése, M.? (Felvidéki tekintélyes országrészünk és egy millió magyar testvérünk 20 esztendő keserves rabság után éppen a múlt hónapban került vissza hozzánk. Ez a nagyszerű esemény legszebb betetőzése a Szt. István év örömmünnepeinek. Hányadik században élt a szt. király, N.? (A XI. században, 997—1038-ig.)

a) *Célkitűzés.* Tekintsük át a mai órán ennek a századnak magyar és jelentősebb külföldi eseményeit!

II. Tárgyalás.

Sorold el a XI. század magyar királyait, uralkodásuk sorrendjében, Sz.! (—.) Mi jellemzi ennek a századnak magyar történetét; K.? (A keresztény vallás felvétele, a keresztény magyar állam megszervezése és megszilárdítása, valamint a német és a pápai hűbéri függés elhárítása.)

Kinek a nevéhez fűződik az első két nagyjelentőségű esemény megvalósítása, Gy.? (A keresztény vallás terjesztését még Géza fejedelem indította meg, de inkább csak politikából, azért, hogy hazánkat a szomszéd ker. országok támadásától megkímélje. Fia, István, azonban már meggyőződéses hittel és teljes erővel végezte a sorsdöntő munkát. Ő volt egyszersmind a ker. magyar királyság megalapítója és a magyar állam szerzője.) Milyen intézkedésekkel valósította meg Szt. István a nemzetépítő munkát, D.? (A térítés nagy munkáját papokkal és szerzetesekkel végezte el, majd II. Szilveszter pápától nyert koronával megkoronáztatta magát 1001. VIII. 15-én. Mint király egyházi és világi törvényekkel szilárdította meg ifjú ker. királyságát.) Mi szolgált neki alapul és mintául királysága megszervezésében, H.? (Nyugati szomszédjától, Németországtól fogadta el az állami berendezés mintáit s ezzel határozottan megjelölte jövődjét nemzetének. Valóban, 900 év óta a Nyugat szolgált mintául haladásunkban, művelődésünkben.)

Nyugodtan végezhetette Szt. István ezt az országépítő munkáját, L.? (Belső lázadásokkal és külső támadásokkal kellett megküzdenie. Az ország rendjét Koppány, Ajtony és Gyula lázadásaival szemben biztosította, határainkat pedig a bese nyók és II. Konrád német császár támadásától megvédelmezte. Konráddal vívott küzdelmében a Lajta és a Fischa közti területtel gyarapította hazánk területét.) Államszervezői és honvédelmi nagy munkája után mi okozott nagy gondot Szt. Istvánnak, O.? (A trónöröklés kérdése súlyos aggodalmakkal töl-

tötte el. Fia, Imre hg, kit a kormányzásra gondosan előkészített, a királyi család és az egész nemzet végtelen fájdalmára korán elhalt. Hogy életének nagy művét és nemzete jövőjét biztosítsa, a pogány Árpád-rokonok helyett idegen, de keresztény rokonát: Péter velencei herceget jelölte utódjának.

Milyen nagy veszedelem fenyegette Szt. István ifjú ker. királyságát a nagy király halála után, S.? (A német hűbéri függés veszedelme, szabadságunk, függetlenségünk forgott kockán már közvetlen utódai alatt.) Hogyan szakadt reánk ez a veszedelem, Cs.? (Pétert erőszakos uraloma miatt meggyűlölte a nemzet és száműzte. Péter a német császárnak ajánlotta fel hűbérül hazánkat segítsége fejében. A bajt Aba Sámuel gyengesége (a Fischa-Lajta közti terület átengedése!) és erőszakoskodásai csak tetézték. Ménfőnél 1044-ben csatát s életét vesztette, viszont a német segítséggel újra trónra került Péter Vatha lázadását idézte elő. A háború s főleg a pogány lázadás szeretlen pusztításai mérhetetlen kárt okoztak az országnak.)

Ki háráította el a kettős veszedelmet, B.? I. Endre (1046—1061) erős kézzel leverte a lázadást s ezzel helyreállította a belső rendet. A német hűbéri függéstől pedig Endre öccse, Béla hg. mentette meg hazánkat. A vitéz hg. III. Henrik német császár hadát két ízben: 1051. és 1052-ben súlyosan megverte s győzelmével hazánk függetlenségét megóvta.) Hálás volt-e a nagy szolgálatokért Endre Bélának, M.? (A király nem tartotta meg öccsének tett ígérését. Ez testvérháborúra vezetett. A pogányság újra felütötte a fejét, Béla azonban véglegesen megtörte őket.)

Milyen beavatkozás fenyegette még e század folyamán függetlenségünket, K.? (A pápai szék részéről is fenyegetett veszély. A hatalmas VII. Gergely pápa egyházi rendeleteivel, főleg az investitúra rendelettel, hazánk ügyeibe is beavatkozott. Szt. László királyunk ezt a pápai beavatkozást tapintatosan elhárította.)

Miben állott ez az investitúra rendelet, V.? (A pápa megtiltotta a ker. országok főpapi méltóságainak, hogy beiktatásuk alkalmával uralkodójuknak hűbéresküt tegyenek.) Melyik országot érintette nagyon érzékenyen ez a rendelet, S.? (Németországot, mert ennek a hatalmas területén sok érsekség, püspökség volt s a hűbéreskü megtagadása esetén a német császár tekintélyes számú fegyveres erővel lett volna szegényebb. Viszály támadt a császár és a pápa, IV. Henrik és VII. Gergely, között. A viszály vége a császár kiátkozása lett. Ettől csak a híres „Canossa járás“ (1077) mentésítette a császárt.) Hogyan végződött az áldatlan investitúra-harc, T.? (Az 1122. évi wormsi egyezményben megbékült Európa két legnagyobb hatalma, viszályuk azonban félszázad múlva ismét kiújult.)

Előzőleg említettük, hogy Szt. László is hozzájárult a keresztény magyar állam megszilárdításához. Mennyiben, B.? (Szigorú egyházi és világi törvényeivel. Ez utóbbiak megfeleltek a mai rögtönítélő bíróság ítéleteinek. De szükség is volt a kemény és szigorú törvényekre, mert Szt. István halála óta Szt. László trónraléptéig eltelt közel 40 esztendő alatt szinte állandóan fegyverben állott az ország külföldi, belső egyenetlenségek és lázadások miatt. A szigorú törvények csakhamar éreztették örvendetes hatásukat és biztosították az ország rendjét s nyugodt fejlődését.)

A németeken kívül milyen makacs és szívós ellenséggel küzdött sokat nemzetünk a XI. század folyamán, K.? (A kúnok és besenyők hadai ismételten beütöttek hazánk keleti és déli részeibe, királyaink azonban mindenkor visszaverték ezeket a pogány támadásokat. Így Salamon idejében 1068-ban Cserhalomnál arattak fényes diadalt a király és Lászlóval élükön a hercegek hadai. László később — királysága idején — többször győzedelmeskedett rajtuk.)

A besenyők támadása miatt milyen országgal kerültünk ellenséges viszonyba, N.? (A görög császársággal. Az 1071-i nándorfehérvári ostrom alkalmával Géza, a magyar sereg egyik vezére, olyan lovagiasan bánt a meghódolt görög őrséggel, hogy ezért később a görög császártól koronát kapott ajándékba. Ez a korona-abroncs a mai szt. korona alsó része.)

Mi lett a század állandó harcainak következménye, M.? (Kisebb részben jó, nagyobb részben azonban káros következménye származott e harcoknak. Előnyös hatása abban mutatkozott, hogy ellenségeink tisztelni és rettegni tanulták a magyar kard erejét. Ebből származott egy másik kedvező eredmény, hogy hazánk területe növekedett. Már Szt. István megszerezte a Fischa és Lajta közötti területet. Ez ugyan már Aba Sámuel idején elveszett, de Szt. László Horvátország meghódításával állandó tekintélyes területtel növelte hazánk határait.)

Melyek voltak a háborúk szomorú következményei, V.? (Nemcsak az erkölcsök vadultak el rendkívüli mértékben, hanem hazánk lakossága is erősen megfogyatkozott.) Hogyan segítettek ez utóbbi bajon királyaink, T.? (Telepítéssel. Már Szt. István telepített hazánk nyugati részeire besenyőket, ezek ott határőrsi szerepet töltöttek be. Szt. László pedig tekintélyes számban telepített kúnokat a Tisza-Zagyva környékére. Benniük értékes lakókat nyert hazánk.)

Más tekintetben éreztették-e még a gyakori háborúk kellemetlen hatásukat, M.? (Gazdasági tekintetben erősen leromlott akkor hazánk. Királyaink kincstára is kiürült, a forgalomban használt pénznek — csekély értéke miatt — sem itthon, sem pedig a külföldön nem volt becsülete. Ezen a bajon I. Béla és Szt. László segítettek jó pénz verésével.)

Kortábla.

	Idő	Hazai	Külföldi	Század- jel- lemző
Évszázad	Év tized	egyidejű események		
XI. Század	1	<i>Szt. István</i> : 997—1938. A ker. hit terjesztése; koronázás; 1001. VIII. 15.	III. Ottó: 983—1002. II. Henrik: 1002—1024.	A keresztény vallás felvétele. — A keresztény magyar állam megszervezése. — A német és a pápai hűbéri függés elhárítása.
	2	A ker. állam megszervezése; Koppány lázadásának leverése.	—,—	
	3	—,—	II. Konrád: 1024—39. (Fischa—Lajta!)	
	4	Intelmek. — A trónöröklés kérdése. — <i>Szt. István</i> halála: 1038.	III. Henrik: 1039—1056.	
	5	<i>Péter</i> : 1038—1041; <i>Aba Sámuel</i> : 1041—44. <i>Péter</i> 1044—46. — <i>Ménfő</i> — Vátha lázadása. — <i>Szt. Gellért</i> halála.	—,—	
	6	<i>I. Endre</i> : 1046—1061. — A rend helyreállítása; a német hűbéri függés elhárítása (1051—1052), Testvernar.	—,— IV. Henrik 1056—1106.	
	7	<i>I. Béla</i> : 1061—63. A pogányság terverése. — Dömös. — Cserhalom: 1068; Nfehévár: 1071.	—,— Clugni mozgalom.	
	8	Testvérharc; Mogyoród: 1074. — <i>I. Géza</i> : 1074—77; korona. — <i>Szt. László</i> : 1077—95. — Salamon!	IV. Henrik — VII. Gergely. Investitúraharc. Canossa: 1077.	
	9	Kún harcok; telepítés; egyházi és világi törvények; a pápai függés elhárítása.	VIII. Gergely pp. halála 1085.	
	10	Horvátország meghódítása: 1091. <i>Kálmán</i> : 1095—1116.	Clermont: 1095. I. ker. hadjárat: 1096. Jeruzsálem elf.: 1099.	

Kedves Szüleitek bizonyára el-elbeszélgetnek nektek a világháborúról s következményeiről. Mit jegyeztél meg ebből, H.? (A fájdalmas trianoni megcsonkításon és szörnyű veszteségeinken kívül csonka hazánkban is nagyon elhatalmasodott a bűnözés, akárcsak a XI. században. Ez ellen a rögtönítélő bíróságokkal védekeztünk. Gazdasági téren termelésünk nagyon megcsappant, pénzünk pedig elvesztette értékét. Hála azonban Kormányzó Urunk bölcs vezetésének, kormányaink gazdasági bajainkat orvosolták, a mult hónapban pedig vágyaink, reményeink egy része — határtalan örömünkre — már teljesedett. Minden okunk megvan arra, hogy higyjünk Magyarország fel-támadásában. —

III. Begyakorlás.

Hogy a XI. század eseményeit még jobban áttekinthessük, készítsük el a század kortábláját! (Lásd az előbbi oldalt.)

K. Bedekovich Lajos.

Környezethatások jelentősége a gyermek életében.*

Kedves Hallgatóim! — Akik most itt együtt vagyunk, szülők és tanárok egyaránt, azért gyűltünk össze, mert van valami közös beszélni valónk. Van valami közös gondunk, aggodalmunk és reménységünk s ez a ránk bízott drága kincs: a gyermek. Az ő sorsa, az ő boldogulása Isten után a mi kezünkben van. Ki ne érezné ezért a felelősséget? Mindnyájan érezzük. Hiszen azért van a szülői gondoskodó szeretetnek minden meg nyilvánulása, ezért az iskola céltudatos nevelő munkája s ennek a bizonyítéka az is, hogy itt együtt vagyunk.

Mi, akik naponta figyelemmel kísérjük, látjuk gyermekeinket, lehetetlen észre nem vennünk, hogy ezerféle hatás alakítja folytonosan lelküket, magatartásukat. — Szándékosan mondtam ezt: alakítja. A hatásoknak u. i., melyek a gyermeket érik, két nagy csoportja van. Az egyik csoportba tartoznak azok, amelyeknek határozott céljuk: a nevelés. Tervszerűek. Az a feladatuk, hogy neveljék a gyermeket, tehát őket a jó, a szép felé előbbre vigyék, segítsenek megközelíteni az eléjük kitűzött ideálokat (hogy ideálokat tűzünk eléjük, már az is nevelő hatás). Ilyen pl. az oktatás, ilyen lehet a jutalmazás, vagy büntetés, ilyenek a gyermekek számára írt olvasmányok. A nevelő hatásoknak az eredménye mindig fejlődés, előbbrejutás.

* Elhangzott egy szülői értekezleten a gyakorló polgári iskolában.